

מבוא לאסלאם, הקדמה 22.10.20 - ירון עובדיה

בשביל להבין את האסלאם ותחילתו צריך להבין מה קרה בחצי האי ערב לפני הופעת האסלאם. בהמשך ננסה להבין איך האסלאם הצליח, איך דת חדשה עם מסר לא חדש הצליחה?

האסלאם זו דת שנוצרה בחצי האי ערב באזור ערב הסעודית. התקופה שלפני האסלאם נקראת בערבית ג'אהיליה-בורות דתית. כיום ג'אהל משמעותו טיפש, אך בתקופת הג'אהיליה חיו אנשים חכמים ומוכשרים שלא היו אסלאמים. באותם ימים חיו בחצי האי ערב 3 קבוצות, חיבור של רעיונות מ3 הקבוצות יביא את ראשית האסלאם.

הערבים-הקבוצה הגדולה והמשמעותית, מחולקת לשבטים (בשונה מכל שאר העולם). הערבים היו פגאנים, והאל הבכיר שלהם נקרא אללה-ה-אל. הביטוי אללה אכבר נשמר מתק' הג'אהיליה ומשמעותו אללה יותר גדול, הוא הגדול שבאלים. לאל הזה היה מקדש שנקרא כעבה ושכן בעיר מכה. במאות ה-4-5 לספירה מתבצעת במכה רפורמה דתית-ריכוז פולחן ע"י שבט קורייש החזק. עם סיום הרפורמה הופכת מכה למשכנם של כל האלים, וכתוצאה מכך למקום קדוש, אתר עלייה לרגל, ולמרכז הכלכלי של חצי האי ערב. עוד לפני האסלאם הייתה מכה עיר קדושה ומרכזית.

לצד הערבים הפגאנים חיו בחצי האי ערב שבטים מונותאיסטים שנקראו חניפים. אנו לא יודעים הרבה על השבטים או על מקור המילה, ע"פ המסורת מוחמד היה חניף.

התקופה היא תקופת מעבר, מפגאניזם מוחלט לריכוז פולחן ולאמונה מונותאיסטית. מה שצריך כדי להאיץ את התהליך הוא אדם שיגיע ויארגן אותו. מוחמד היה האדם הנכון, בזמן הנכון ובמקום הנכון. הערבים התפרנסו מגידול תמרים, רעיית צאן וגמלים, ומסחר.

מכה ומדינה הן על דרך המסחר הראשית של חצי האי ערב. הסוחרים בעת העתיקה היו האנשים שראו עולם ופגשו אנשים שונים. מוחמד שהיה סוחר ביקר במקומות שונים והיה איש העולם הגדול.

היהודים-אנו לא יודעים הרבה על יהודי חצי האי ערב לפני האסלאם. הריכוזים היהודיים הגדולים היו בתימן ובמדינה (אלפים), לשם הגיעו היהודים אחרי המרידות ברומאים. במדינה חיו 3 שבטים יהודיים שהיו מחוברים לארץ ישראל, סוריה ועיראק. הם הכירו את כתבי הקודש והיו מעודכנים בהתרחשויות הפוליטיות.

הנוצרים-הנוצרים חיו בעיקר בדרום חצי האי ערב (גבול תימן סעודיה של ימינו). היו נזירים שחיו במדבריות, והיו מדינות נוצריות במרחב (מצפון-האימפריה הביזנטית, ממערב-אתיופיה).

לסוחר שהיה איש העולם הגדול הייתה היכרות עם הדתות השונות במרחב.

המכנה המשותף לנוצרים וליהודים הוא: מונותאיזם, ספר קדוש, וירושלים כעיר קדושה. חשוב להבין את זה מכיוון שהאסלאם רואה את עצמו כממשיך ומתקן של היהדות והנצרות. מהסיבה הזו האסלאם יהיה דת מונותאיסטית עם ספר קדוש וערין קדושות שאחת מהן תהיה ירושלים.

בשנת 570 לספירה התרחשה בדרום חצי האי ערב מלחמה בין הנוצרים ליהודים. תימן, שבראשה עמד מלך יהודי נלחמה בנוצרים ואף טבחה בהם, ובשנת 570 הנוצרים ביקשו עזרה ממלך אתיופיה. מלך אתיופיה מגיע עם יחידה של פילי מלחמה, מנצח בקרב ומחליט להמשיך צפונה ולכבוש את מכה. מכה ומדינה יושבות על הדרך מדרום חצי האי ערב לנמל עזה-החיגי'אז (משמעות המילה היא גבול-בין הים והמדבר), מה שהופך אותן לחשובות ומשמעותיות.

לאחר מצור ממושך בו מכה כמעט נפלה קרה נס. אללה שלח ציפורים שרגמו את הצבא האתיופי ומכה ניצלה. כל ההתרחשות הזו התחוללה באותה שנה בה מוחמד נולד, השנה נקראת בפי המוסלמים שנת הפיל. כל הסיפור מופיע בסורה 105 בקוראן-פרשת הפיל.

בשבט קורייש, השבט החשוב והדומיננטי במכה ובסעודיה כולה נולד למשפחת האשם בן בשם מוחמד. אביו נפטר חודשיים לפני לידתו במסע מסחר, ואמו נפטרה כשהיה בן 6. מוחמד גדל מעט אצל סביו שנפטר ואז עבר לחיות עם דודו אבו טאלב. אבו טאלב (דמות חשובה באסלאם) היה סוחר ומוחמד גדל באווירה של מסחר, וככל שבגר יצא למסעות ארוכים יותר ויותר.

מוחמד שהסתובב בעולם החל לערוך מסעות מסחר עבור סוחרת עשירה ומבוגרת בשם ח'דיג'ה, איתה התחתן בגיל 25 בערך. לזוג נולדו כמה בנות ובן, ולאחר מותה של ח'דיג'ה מוחמד התחתן עוד כמה פעמים והביא עוד צאצאים עליהם אנו לא יודעים. הצאצא היחיד של מוחמד שהשפיע מבחינה היסטורית היא פאטמה בת ח'דיג'ה שהמשיכה את השושלת. מוחמד נהג לצאת פעם בשנה להתבודדות במערה על הר ליד מכה. בשנת 610 תו"כ ההתבודדות נגלה למוחמד המלאך גבריאל ובישר לו את בשורת המונותאיזם. גבריאל הוריד למוחמד טקסט אלוהי וציווה עליו לקרוא אותו. מוחמד לא יודע לקרוא, וגבריאל מצווה עליו שוב ושוב לקרוא על מוחמד מצליח. זו ההתגלות הראשונה שמופיעה בסורה 96 בקוראן. מכאן ואילך מוחמד הוא נביא, אלה מצווה עליו דרך המלאך גבריאל לקרוא בשמו לאנשים. מוחמד שחזר למכה התחיל להטיף לאנשי מכה ללא הצלחה. אנשי מכה נמצאים במשכן האלים שמגן עליהם, בו אסור להילחם והם מוגנים וחיים במרכז כלכלי. אם יקבלו את המונותאיזם כל עולמם יתהפך, אין להם סיבה לקבל את דברי מוחמד. לאחר 12 שנים כושלות, בהן ניסה לשבור את הכעבה מוחמד הרגיש שהוא עלול להיפגע. מוחמד הפך ממטרד לאיום, ולאחר מות ח'דיג'ה ואבו טאלב מוחמד ברח למדינה. זוהי ההיג'רה-ההגירה, ההיג'רה היא האירוע המכונן של האסלאם, בלעדית הוא לא היה קיים. ספירת השנים של האסלאם מתחילה בהיג'רה. במדינה כ-60% מהתושבים הם יהודים, יש בעיר אוריינטציה מונותאיסטית ומוחמד לא מחדש שום דבר. מוחמד שמכיר את היהודים החליט שכיוון התפילה יהיה ירושלים כדי לקרוץ להם. זה לא עובד לו, מכיוון שבראייה היהודית הנבואה עברה מן העולם ולא יכול להיות שמוחמד הוא נביא. על הרקע הזה החלה ההתרחקות של מוחמד מהיהודים. ב-632 הנביא מוחמד מת.

מוחמד שפעל 22 שנים בפריפריה מדברית, עשה בחייו 3 דברים גדולים ששינו את העולם. הוא יצר דת חדשה-האסלאם, הוא הביא לעולם את הקוראן (קיבל ולא כתב), הוא יצר את האומה הערבית-איסלאמית (יצר מכה משותף מעל לשבת, הדת). אפשר לחלק את פעילות של מוחמד לתקופת מכה 622-610 בה מוחמד היה מטיף דתי כושל ולתקופת מדינה 630-622 בה מוחמד היה מנהיג פוליטי ודתי שיישם את האסלאם.

הכל עובד מהר מאוד מכיוון שמוחמד בתחרות עם 2 דתות מונותאיסטיות ותיקות יותר.

בסוף המאה ה-6 ובתחילת המאה ה-7 האימפריה הפרסית (סאסאנית) התפשטה, בשלב מסוים הפרסים כבשו את ירושלים והבטיחו ליהודים אישור לבנות את המקדש השלישי. הבשורה המשמחת הופצה ברחבי העולם היהודי והחלה להתפשט הרגשה של גאולה. כשעולה נביא חדש באותה תקופה אנשים מאמינים לו ומתאסלמים, והאמונה בבניין מקדש שלישי מחלחלת לאסלאם. על הרקע הזה פרץ ברחבי המזרח התיכון גל מלחמות בין הפרסים לביזנטים בשנים 629-614. הממלכות היריבות הולכות ונחלשות, ובמקביל העולם הערבי הולך ומתגבש, ויוצר לעצמו תודעה של אומה. הערבים הצליחו לכבוש את המזרח התיכון בקלות, והתחושות המשיחיות בקרב היהודים (שסייעו לפרסים ולמוסלמים) גברו. המזרח התיכון בתסיסה במחצית הראשונה של המאה ה-6.

מוחמד שמת ב-632 נקבר במדינה (עיר) שנקראת גם מדינת אל נבי או אל מדינה, ולא מינה יורש, לא ברור מדוע. מאבקי הירושה שהחלו מייד עם מות הנביא העלו לשלטון שרשרת של חליפים (מחליפים). החליף השני היה עומר בן אל חטאב והוא הכובש הגדול של העולם. עומר כבש כמעט את כל המזרח התיכון ואת צפון אפריקה בתוך עשור (644-634) ויצר למעשה את האימפריה הערבית. ב-638 נכבשה ירושלים ללא קרב, עומר הגיע בעצמו לירושלים (חריג מאוד) ובנה על הר הבית מסגד. זהו המסגד הראשון מחוץ לחצי האי ערב. השאלה היא מה עומד מאחורי הפעילות החריגה והיחס המיוחד של עומר לירושלים? כבר בתחילת המאה ה-7 יש משהו מיוחד בירושלים.

לאחר 4 החליפים הראשונים החלה תקופת השושלות. השושלת האומיית שלטה בשנים 661-750, הרחיבה מזרחה את האימפריה (לספרד וגוברלטר), בנתה את המסגדים על הר הבית והעבירה את הבירה לדמשק. השושלת הבאה היא השושלת העבאסית ששלטה בשנים 750-1258. 250 השנים הראשונות הן תור הזהב של האסלאם בו היה עיסוק רב בהשכלה ובמדעים ובו נכתב ארון הספרים המוסלמי. העבאסים העבירו את בירתם לבגדד שהפכה למרכז ההשכלה של העולם הערבי. הספריה

הגדולה בבגדד נקראה בית אלחכמה, וכללה תרגומים של כל ספרות המופת. בסוף המאה ה-10 ובמאה ה-11 השיעים התחזקו ואתגרו את השלטון, ומשבר אקלימי במזה"ת החליש את השושלת העבאסית. ההשקעה הגדולה בהשכלה נעצרה להרבה זמן. המזה"ת נשלט ע"י שושלות מוסלמיות עד ימי האימפריה העות'מאנית מלבד אפיזודה צלבנית קצרה. מה שחשוב להבין הוא שב-250 השנים הראשונות המוסלמים איפשרו למונותאיסטים להמשיך לשמור על אמונתם, ובאותה תקופה המזה"ת עבר תהליך איטי של אסלאמיזציה וערביזציה. במאה ה-10 החלה קריסה של השלטון מסיבות שונות לתוכה נכנסו הצלבנים והשיעים שנפלו במאה ה-12-13, ומאז שלטו במזה"ת אסלאמים לא ערבים.